

בס"ד, כ"ג אלול התשפ"ה

זבחים ב' – זבח 'שלא לשמו' ודין 'סתמא': יסודות הכוונה בקודשים והשוואה לגיטין

שאלות:

1. ראובן התבלבל ושחט את קרבן הפסח לשם חגיגה, מה עושים?

דין זבח שנשחט שלא לשמו

המשנה פותחת בדין הכללי של קורבנות שנשחטו "שלא לשמן", כלומר, קורבן שהוקדש למטרה אחת (למשל, עולה) נשחט לשם מטרה אחרת (למשל, שלמים).

○ **דעת תנא קמא:** במקרה כזה, הזבח כשר – מותר להמשיך את עבודתו (זריקת דם, הקטרת אימורים) ולאכול את החלקים המיועדים לאכילה. אבל, הוא "לא עלה לבעלים לשם חובה", כלומר, הבעלים לא יצאו ידי חובתם וצריכים להביא קורבן נוסף.

○ **החריגים לכלל:** הכלל הזה לא חל על שני קורבנות: הפסח והחטאת. אם הם נשחטו שלא לשמן, הם פסולים לגמרי. עם זאת, יש הבדל ביניהם: הפסח נפסל רק אם שוחטים אותו שלא לשמו בזמנו (בערב פסח אחרי חצות), ואילו החטאת נפסלת שלא לשמה בכל זמן.

○ **דעת רבי אליעזר: רבי אליעזר** מוסיף לרשימת החריגים גם את האשם. הוא מסביר את שיטתו בהיקש: כשם שהחטאת באה על חטא ונפסלת שלא לשמה, כך גם האשם, שבא על חטא, נפסל שלא לשמו.

○ **דעת יוסי בן חוני:** מרחיב את הפסול ואומר שגם קורבנות אחרים שנשחטים לשם פסח (בזמנו) או לשם חטאת – פסולים.

○ **דעת שמעון אחי עזריה:** (רש"י) מסביר שהוא נקרא כך על שם אחיו, עזריה, שעסק במסחר ופרנס את שמעון בזמן שלמד תורה, והתנו ביניהם על שותפות בזכויות הלימוד) מציע חילוק אחר, התלוי ב"מעמד" הקדושה של הקורבנות:

- קורבן שנשחט לשם קורבן גבוה ממנו בקדושה – כשר.
- קורבן שנשחט לשם קורבן נמוך ממנו בקדושה – פסול.
- **דוגמאות:** קדשי קדשים (כמו עולה) שנשחטו לשם קדשים קלים (כמו שלמים) – פסולים. לעומת זאת, קדשים קלים שנשחטו לשם קדשי קדשים – כשרים.

2. החטאת של דוד לוי נשחטה שלא לשמה, עכשיו הוא יכול לאכול אותה?

האיסור להמשיך ולשנות בזבח שנשחט שלא לשמו

הגמרא דנה במשמעות הלשון המדויקת של המשנה.

1. **הגמרא מקשה:** מדוע המשנה משתמשת בלשון הארוכה "אלא שלא עלו לבעלים לשם חובה"? היה אפשר לקצר ולכתוב "ולא עלו לבעלים".

2. **הגמרא מתרצת:** הלשון המדויקת באה ללמד אותנו עיקרון חשוב: הפגם היחיד בזבח הוא שהבעלים לא יצאו ידי חובתם, אבל הזבח עצמו נשאר בקדושתו המקורית. כתוצאה מכך, אסור להמשיך ולבצע את שאר עבודות הקורבן (כמו זריקת הדם) בכוונה "שלא לשמה". כפי שאומר רבא: עולה שנשחטה שלא לשמה, אסור לזרוק את דמה שלא לשמה.

3. מקור הדין: הגמרא מציעה שני מקורות לאיסור הזה:

1. **סברה:** וכי משום שאדם כבר שינה פעם אחת בשחיטה, עליו להמשיך ולשנות בכוונה גם בשאר העבודות? בוודאי שלא.

2. **מהפסוק:** "מוֹצֵא שְׁפָתָיךָ תִּשְׁמֹר וְעֲשִׂיתָ כְּאֲשֶׁר נִדְרַתְּ לַד' אֱלֹהֶיךָ נִדְבָה אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ בְּפִיךָ". הגמרא מדייקת שהפסוק מכנה את הקורבן גם **נדר** (כשאדם נודר בסגנון "הרי עלי...", והאחריות מוטלת על הנודר עד שהקורבן יוקרב) וגם **נדבה** (כשאדם אומר על בהמה מסוימת "הרי זו"). מכאן למדים שאם אדם עשה את הקורבן בדיוק כפי שנדר (לשמו) – הרי הוא "נדר" ויוצא ידי חובתו. אבל אם לא עשה כפי שנדר (כגון ששינה בו) – הוא יורד לדרגת "נדבה", וגם בנדבה אסור לשנות בכוונה.

3. הרצל שחט את קרבן העולה שלו ושכח להתכוון בשחיטה, הקרבן פסול?

סתירה בין דין זבחים לדין גיטין

הגמרא מביאה סיפור על **רבינא שאומר לרב פפא** שהפסיד דרשה חשובה של **רבא**. בדרשה, **רבא** הציג סתירה בין דין זבחים לדין גיטין ותירץ אותה.

הסתירה:

- **זבחים:** מהמשנה שלנו משתמע שאם אדם שוחט קורבן **סתם** (בלי כוונה מפורשת לשמו או שלא לשמו), הקורבן כשר ועולה לבעלים לשם חובה. הגמרא מדייקת זאת מלשון המשנה: "כל הזבחים שנזבחו **שלא לשמן**... לא עלו לבעלים". הטעם שהקורבן לא עולה לחובה הוא דווקא משום שנשחט "שלא לשמן" – כלומר, נעשתה פעולה אקטיבית של שינוי הכוונה. מכאן משמע, שאם הקורבן נשחט **סתם**, ללא כוונה מפורשת, הוא כן עולה לבעלים לשם חובה ונחשב כאילו נעשה לשמו.

- **בגיטין:** לעומת זאת, במשנה במסכת גיטין נאמר שגט שנכתב **שלא לשם** האישה הספציפית – פסול. ולומדים שם שגם גט שנכתב **סתם** (ללא כוונה לאישה מסוימת) – פסול גם הוא.

התירוץ של רבא: לאחר שהקשה את הקושיה הזו בעצמו, תירץ שיש הבדל מהותי בין שני המקרים:

- **זבחים בסתם לשמן עומדין:** קורבן כבר הוקדש למטרה מסוימת, ולכן ההנחה הבסיסית היא שכל פעולה הנעשית בו היא לשם המטרה המקורית, אלא אם כן נעקרה ממנה הכוונה באופן מפורש.

- **אשה בסתמא לאו לגירושין עומדת:** אין הנחה בסיסית שאישה עומדת להתגרש. לכן, כתיבת הגט דורשת כוונה מפורשת ופעולה "לשמה".

4. בני מצא גט זרוק ברחוב בדיוק עם השם שלו ושל אשתו הוא יכול להשתמש בו?

ביסוס הנחות היסוד של רבא

הגמרא מקדישה דיון ארוך כדי לבסס את שתי ההנחות בתירוץ של **רבא**.

חלק א': הוכחה שזבחים בסתם כשרים

הגמרא בוחנת מספר מקורות אפשריים ודוחה אותם, עד שהיא מוצאת הוכחה מכרעת:

1. **ניסיון דחוי א':** הגמרא מנסה ללמוד מלשון המשנה "שנזבחו שלא לשמן" (שמשמעה, רק אם שינה במפורש) ולא מהניסוח "שלא נזבחו לשמן" (שהיה יכול לכלול גם שחיטה בסתם). **הדחייה:** אותה לשון בדיוק מופיעה בגט ("שנכתב שלא לשם אישה"), ושם הדין הפוך, לכן זו לא ראייה.
2. **ניסיון דחוי ב':** הגמרא מציעה ללמוד מהמשנה בדף י"ג לקמן, הבוחנת אפשרויות כשאדם התכוון כוונה מעורבת בעבודות הקורבן ("לשמן ושלא לשמן"). הגמרא מדייקת שדווקא "לשמן ושלא לשמן" פסול, אבל "לשמן וסתמא" – כמו "לשם פסח וסתמא" – יהיה כשר. **הדחייה:** זה לא מוכיח את הכלל, כי ייתכן ששם זה כשר רק בגלל העיקרון "כל העושה על דעת ראשונה הוא עושה", והואיל והתחיל בכוונה נכונה ("לשם פסח"), כל ההמשך נגזר אחרי הכוונה הראשונית.
3. **ניסיון דחוי ג':** הגמרא מדייקת מהמקרה ההפוך בסיפא של אותה משנה, שדווקא "שלא לשמן ולשמן" פסול, אבל "סתמא ולשם פסח" יהיה כשר. **הדחייה:** גם זו אינה הוכחה, כי ייתכן שזה כשר רק בגלל העיקרון "יוכיח סופו על תחילתו". הגמרא מציעה אפשרות נוספת לדחות את ההוכחה: ייתכן באמת שגם "סתמא ולשם פסח" פסול, אבל המשנה נקטה בלשון "שלא לשמן ולשמן" רק כדי לשמור על תאימות ללשון של הרישא ("לשמן ושלא לשמן"), ולכן אין לדייק מכך.
4. **ההוכחה המכרעת:** המקור הוא ממשנה בפרק הרביעי לקמן, האומרת שיש שישה דברים שהזבח נזבח לשמם (לשם זבח – לשם מה שהוקדש; לשם זבח – שיתכפרו בו הבעלים; לשם השם – להקב"ה; לשם אישים – שיעלה על האש במזבח; לשם ריח – שיעלה ריחו; לשם ניחוח – לנחת רוח לד'). באותה משנה פוסק **רבי יוסי** שגם אם אדם לא כיוון בפירוש לאף אחד מהדברים הללו, הקורבן כשר, וזאת משום "תנאי בית דין". בית הדין תיקן שעדיף לא להגיד בפה "לשמו", כדי שבטעות לא יבואו לומר גם "שלא לשמו".
 - **המסקנה:** הגמרא מסיקה מכך שאם בית הדין התקין תקנה לשחוט סתם, לא ייתכן ששחיטת סתם תהיה פסולה. מכאן הוכחה שזבח בסתם כשר.

חלק ב': הוכחה שגט בסתם פסול

הגמרא שואלת מהיכן למדים שגט שנכתב סתם אכן פסול.

- **ניסיון דחוי:** הגמרא מציעה את המקרה של אדם שעובר בשוק ושומע סופרים המתרגלים כתיבת גט עם שמות הזחים לשמו ולשם אשתו, והוא רוצה להשתמש בו. הגט הזה פסול. אולי מכאן נלמד שסתם פסול?
- **רב פפא** דוחה ואומר שהגט הזה פסול לא משום שנכתב "סתם", אלא משום שהוא נכתב לשם תרגול ולימוד, ולא נכתב כלל לשום כריתות (כלומר, לא למטרת גירושין).

הגמרא תמשיך לדון בניסיונות למצוא מקור לדין זה בדף הבא.